

Qafqazda sülhün nəqliyyat formulu

*TRIPP qlobal qazanc
sazişinə çevrilir*

Cənubi Qafqazda regional kommunikasiyaların açılması və siyasi normallaşma prosesləri ətrafında gedən müzakirələr son dövrlər yeni mərhələyə daxil olub. Böyük güclərin fəal şəkildə prosesə qoşulduğu indiki şəraitdə nəqliyyat və tranzit layihələri siyasi təsir mexanizmi kimi ön plana çıxır. Məhz bu kontekstdə TRIPP marşrutu (Zəngəzur dəhlizi) ətrafında aparılan danışıqlar, Ermənistanın ABŞ ilə intensivləşən təmasları və paralel şəkildə Türkiyə və Azərbaycanla normallaşma mesajları regionda formalaşmaqda olan yeni geosiyasi konfigurasiyanın elementlərindən biri kimi diqqət çəkir.

(ardı 5-ci səhifədə)

(əvvəli 1-ci səhifədə)

Yanvarın 26-da Ermənistan parlamentinin xarici əlaqələr üzrə daimi komitəsinin sədri Sarqis Xandanyan və ABŞ Konqresinin xarici əlaqələr komitəsinin nümayəndəsi Lens Kokonos TRIPP (Trump Marşrutu) layihəsinin həyata keçirilməsi prosesini müzakirə ediblər, yaxın perspektivdə bu istiqamətdə daha sonrakı iş və praktiki addımlarla bağlı fikir mübadiləsi aparıblar. Həmçinin tərəflər Ermənistan–Azərbaycan və Ermənistan–Türkiyə münasibətlərinin normallaşması prosesində son hadisələrə, eləcə də qarşılıqlı maraq doğuran cari regional məsələlərə xüsusi diqqət ayırıblar. Görüş TRIPP marşrutu ətrafında aparılan danışıqların artıq siyasi bəyanat mərhələsini geridə qoyduğunu göstərir. Rəsmi açıqlamada diqqətçəkən əsas məqam TRIPP layihəsinin həyata keçirilməsi prosesi, yəni icra mexanizmləri və yaxın perspektivdə atılacaq praktik addımlar barədə müzakirələrin aparılmasıdır.

Xatırlatmaq yerinə düşər ki, yanvarın 14-də Vaşinqtonda Ermənistan xarici işlər naziri Ararat Mirzoyan və ABŞ dövlət katibi Marko Rubionun görüşündə “TRIPP Implementation Framework” (TIF) adlı çərçivə sənədini təsdiqləndi. Sənəd 8 avqust 2025-ci il tarixində əldə olunmuş siyasi razılaşmanı konkret fəaliyyət planına çevirməyə yönəlib. Çərçivə sənədində TRIPP-in icrası üçün yaradılması nəzərdə tutulan “TRIPP Development Company” şirkətinin strukturuna dair razılaşma da yer alıb.

Zəngəzur dəhlizi (TRIPP) ətrafında gedən danışıqlar Azərbaycan tərəfindən diqqətlə izlənilir. Prezident İlham Əliyev ötən həftə Davosda bildirdi ki, TRIPP vasitəsilə Asiya ilə Avropanı birləşdirən yeni dəhliz açılacaq. Ölkə başçısının sözlərinə görə, bu dəhliz Xəzər dənizi üzərindən Naxçıvana və oradan Türkiyəyə, Avropaya uzanacaq. Ölkə başçısı, həmçinin vurğuladı ki, Azərbaycan–Ermənistan sülhü və Türkiyə–Ermənistan diplomatik əlaqələri paralel olaraq qurulacaq. Ankara da bu nəqliyyat dəhlizində aktiv rol almağa başlayıb. Ötən ilin avqustunda Türkiyə 224 km-lik Qars–İğdır–Aralıq–Dilucu dəmiryolu xəttinin təməlini qoyub. Layihənin açılış mərasimində Türkiyənin nəqliyyat naziri Abdulkadir Uraloğlu yeni marşrutu “Asiya ilə Avropanı birləşdirən beynəlxalq polad bağ” adlandıraraq, onun Türkiyə–Azərbaycan–Ermənistan iqtisadi əməkdaşlığını möhkəmləndirəcəyini, sərhədlərin açılmasını və diplomatik normalizasiyanı sürətləndirəcəyini bildirdi.

Milli Məclisin deputatı Elşad Musayev XQ-yə açıqlamasında bildirdi ki, 2025-ci ilin avqustunda Vaşinqtonda ABŞ Prezidenti Donald Trampın şahidliyi ilə Ermənistanın Baş naziri Nikol Paşinyan və Azərbaycan

Prezidenti İlham Əliyev arasında Birgə Bəyannamə regionda yeni siyasi reallıqlar formalaşdırıb. Onun fikrincə, həmin sənəd Cənubi Qafqazda uzunmüddətli sabitliyin təmin olunması və kommunikasiya xətlərinin açılması baxımından mühüm mərhələ olub və hazırkı proseslər məhz bu razılaşmanın məntiqi davamıdır: “Zəngəzur dəhlizinin işə düşməsi, ilk növbədə, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü və nəqliyyat təhlükəsizliyi baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır. Zəngəzur dəhlizi (TRIPP) Türk dünyası arasında əlaqələrin möhkəmlənməsinə, Orta Dəhlizin funksionallığının artmasına və Asiya–Avropa nəqliyyat

yat xəttinin daha effektiv işləməsinə xidmət edir. Azərbaycan bu prosesdə əsas tranzit və logistika mərkəzlərindən birinə çevrilir”.

Deputat, eyni zamanda, qeyd etdi ki, hazırkı dinamika Azərbaycan–ABŞ münasibətlərində yeni mərhələnin başlanğıcı kimi qiymətləndirilə bilər. Onun sözlərinə görə, Vaşinqton Azərbaycanın regional və global enerji təhlükəsizliyində, xüsusilə Avropanın enerji təminatında oynadığı rolunu nəzərə alaraq Bakıya yanaşmasını yenidən formalaşdırır. E.Musayev hesab edir ki, TRIPP ətrafında əsas siyasi razılaşmalar artıq əldə olunub və yaxın perspektivdə prosesin icra mərhələsinə keçməsi real görünür. Onun fikrincə, bu dəhlizin açılması Azərbaycanın geosiyasi çəkisini artırmaqla yanaşı, ölkənin beynəlxalq əlaqələrini daha möhkəm əsaslar üzərində qurmasına şərait yaradacaq.

*

Ermənistanla Türkiyə arasındakı münasibətlərin normallaşması da TRIPP layihəsi kontekstində müzakirə olunur. Yanvarın 26-da Ermənistanın iqtisadiyyat nazirinin müavini Anuşik Avetyan Marqara sərhəd məntəqəsini ziyarət edərək sərhədin üçüncü ölkə və diplomatik pasport sahibləri üçün açılmasının turizm və xidmət sektorunda böyük canlanmaya səbəb olacağını deyib. O qeyd edib ki, sərhədin açılması Azərbaycanın tranzit qadağalarının ləğvi fonunda ilk effektiv addım olacaq.

Ankara Universitetinin professoru, politoloq Toğrul İsmayıl qəzetimizə açıqlamasında dedi ki, bu gün Ermənistan–Türkiyə münasibətlərinin normallaşması Ermənistan–Azərbaycan münasibətlərindən əvvəlki dövrlərdən daha çox asılıdır. Politoloq qeyd etdi ki, Ankara ilə münasibətləri normallaşdırmaq xüsusilə Ermənistan iqtisadiyyatına hava-su kimi lazımdır: “Hazırda münasibətlərin normallaşması Türkiyənin müəyyən etdiyi “yol xəritəsi”nə uyğun olaraq aparılır.

Ermənistanın Rusiya ilə yeganə əsas quru bağlantısı olan Lars sərhəd-keçid məntəqəsindən yüksək dərəcədə asılılığı ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyi baxımından ciddi risklər formalaşdırır. İqlim şəraiti, texniki nasazlıqlar və geosiyasi faktorlar səbəbindən Larsın tez-tez bağlanması Ermənistanın idxal-ixrac əməliyyatlarında fasilələr yaradır və ticarət dövryyəsinə birbaşa mənfi təsir göstərir. Bu şəraitdə Marqara sərhəd-keçid məntəqəsinin açılması Ermənistan üçün alternativ nəqliyyat imkanlarının formalaşması baxımından strateji əhəmiyyət daşıyır. Sözügedən keçidin istifadəyə verilməsi nəqliyyat marşrutlarının diversifikasiyasına, logistik xərclərin azalmasına və Türkiyə ərazisi üzərindən Aralıq dənizi limanlarına çıxışın təmin olunmasına şərait yarada bilər.

Türkiyənin Avropa İttifaqı (Aİ) ilə Gömrük İttifaqına daxil olması faktoru da Ermənistan üçün potensial olaraq yeni ixrac imkanları yarada bilər. Kommunikasiyaların açılması və Türkiyə üzərindən Avropa bazarlarına çıxış, xüsusilə yüngül sənaye, kənd təsərrüfatı məhsulları və emal sektoru üçün Ermənistanın rəqəbat qabiliyyətini artırır. Lakin burada vacib məqam ondan ibarətdir ki, bu imkanlar yalnız sabit regional mühit və hüquqi-normativ uyğunlaşma fonunda reallaşsın. Bundan əlavə, Ermənistanın regional iqtisadi və nəqliyyat layihələrinə cəlb olunması onun revizionist siyasət imkanlarını obyektiv şəkildə məhdudlaşdırır ki, bu da Azərbaycan üçün daha proqnozlaşdırıla bilər, riskləri azaldılmış və rəşional maraqlara əsaslanan qonşuluq mühitinin formalaşmasına şərait yaradır”.

Türkiyə rəsmiləri sərhədin açılmasını hələlik Azərbaycan və Ermənistan arasında sülh sazişi ilə bağlayır. Xarici işlər naziri Hakan Fidan xatırladı ki, ABŞ-ın vasitəçiliyi ilə Vaşinqtonda imzalanmış Birgə Bəyannaməyə görə, Zəngəzur dəhlizi və Ermənistan konstitusiyasına dair iki məqam hələ aradan qaldırılmayıb. Eyni zamanda, Ermənistan XİN rəhbəri Ararat Mirzoyan parlamentdə bəyan edib ki, Ermənistan–Türkiyə və Ermənistan–Azərbaycan normallaşmaları ayrı-ayrı proseslərdir və İrəvan istədiyi halda Ankarayla müstəqil razılaşma apara bilər. Türkiyə–Ermənistan münasibətləri ilə bağlı fikir ayrılıqları olsa da, ümumi qənaətdir ki, proseslər Azərbaycanın sülh təşəbbüsləri ilə paritet inkişaf edir.

Tacir SADIQOV
XQ